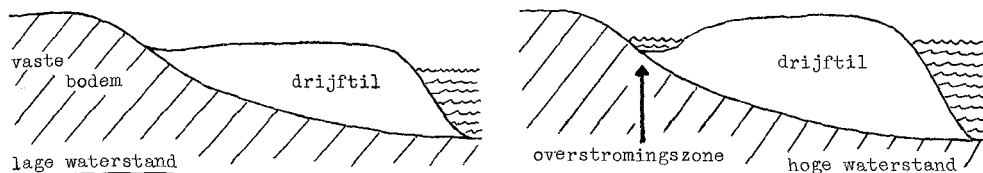

24 De opbouw van een Zaans oeverveentje

Wim Meyer (1947).

Aan de noord- en westkant van de plasjes de Poel, het Zwet en de Merken en langs brede sloten vinden we in het Wormer- en Jisperveld (bij Wormerveer) allerlei interessante oeverveentjes, drijfkillen, die zich vanaf de rand van hooi- of weiland over het water uitstrekken. Ze gaan met de waterstand op en neer, worden dus nooit geheel ondergedompeld, uitgezonderd de zone langs de vaste oever die periodiek overstromd wordt.

Ruttner beschrijft in het voortreffelijke boekje: 'Grundrissz der Limnologie' analoge drijfkillen van het meer van Lunz met de volgende woorden: 'Het drijvende gedeelte en slechts dat, draagt een uitgesproken hoogveenvegetatie. Dit komt doordat een overstroming met het alkalische water uit het meer nooit kan optreden en doordat het in de drijfkill van onderen doordringende water door de turf ontkalkt wordt... De vastgegroeide gedeelten bij de oever, die bij hoog water overstromd worden, bezitten daarentegen geen hoogveenplanten en vertonen een normale moerasvegetatie'.

Toen ik dit op een winteravond las, moest ik meteen aan de veenmosvegetaties met malaxis in de oeverveentjes van het Wormer- en Jisperveld denken. Zonder er speciale aandacht aan te schenken nam ik daar ook zo'n 'overstromingszone' waar. Het volgende seizoen werd er natuurlijk beter op gelet. Het lukte verscheidene drijfkillen te vinden, waar het middengedeelte reeds in het 'veenmosstadium' verkeert, terwijl de overstromingszone door typische moerasplanten wordt opgebouwd. Tussen het open water en het 'Sphagnetum' overheersen laatstgenoemde planten weer, vergezeld door forse kruiden als leverkruid, harig wilgeroosje en engelwortel.

Om de structuur van zulke 'rietkragen' zo goed mogelijk vast te leggen,

	3.3	3.3	2.2	.	.	.	.	.	.	puntmos
<i>Calliergonella cuspidata</i>										
<i>Marhynchium cf. praelongum</i>	1.2	1.2	1.2	.	.	.	.	.	.	<i>fin ladders</i>
<i>Sagina procumbens</i>	1.2	+1	+1	.	.	.	.	.	.	liggende vetmuur
<i>Lemna trisulca</i>	.	+2	.	.	.	.	.	.	.	puntkroos
<i>Mentha aquatica</i>	1.1	2.2	+2	.	.	.	.	+1	+1	watermunt
<i>Cardamine pratensis</i>	1.1 ^o	1.2	+1	.	.	.	.	.	+1	pinksterbloem
<i>Brachythecium rutabulum</i>	.	2.2	.	.	.	.	.	+1	1.2	dikkopmos
<i>Sium erectum</i>	2.2	1.2	1.2	.	.	.	.	.	+1	kleine watereppe
<i>Epilobium palustre</i>	.	+2	.	+1	.	+1	.	.	.	moerasbasterdwederik
<i>Hydrocotyle vulgaris</i>	.	2.2	2.2	2.2	3.3	4.4	5.5	5.5	1.1	waternavel
<i>Sphagnum squarrosum</i>	.	1.3	1.2	+2	4.5	2.4	2.3	5.5	.	hakig veenmos
<i>Aulacomnium palustre</i>	.	2.2	3.3	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	.	rood viltmos
<i>Chiloscyphus polyanthus</i>	.	.	+2	+2	.	.	.	.	.	lippenmos
<i>Mnium hornum</i>	.	.	+2	+2	+2	+2	.	.	.	gewoon sterremos
<i>Drosera rotundifolia</i>	.	.	+1	+2	1.1	+1	.	.	.	ronde zonnedaau
<i>Hammarbya paludosa</i>	.	.	+1	1.1	1.1	+1	+1	+1	.	malaxis
<i>Calypogeia trichomanis</i>	.	.	3.2	1.2	2.2	1.2	1.2	.	.	buidelmos
<i>Sphagnum fimbriatum</i>	.	.	+2	.	+2	4.5	3.4	1.2	.	gewimperd veenmos
<i>Sphagnum plumulosum</i> ^{x)}	.	.	.	5.5	3.5	3.4	3.5	.	.	
<i>Pohlia nutans</i>	.	.	.	+2	+2	.	.	.	.	peermos
<i>Pallavicinia lyelli</i>	.	.	.	+2	.	.	.	.	.	
<i>Rumex acetosa</i>	.	.	.	.	.	.	+1	.	.	veldzuring
<i>Plagiothecium denticulatum</i>	.	.	.	.	.	.	.	+2	.	platmos
<i>Rumex hydrolapathum</i>	.	.	.	.	.	.	.	+1	+1	1.1
<i>Lythrum salicaria</i>	.	.	.	.	.	.	.	+1 ^o	+1 ^o	+1
<i>Epilobium hirsutum</i>	.	.	.	.	.	.	.	+1	+1	1.2 ^x
<i>Angelica sylvestris</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	1.1 ^x	1.2 ^x
<i>Eupatorium cannabinum</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	+1
<i>Poa spec.</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	3.3

x) = *Sphagnum nemoreum* var. *subnitens*

werden er op verschillende plaatsen zogenaamde transecten, vegetatie-doorsneden, in uitgezet. Zo togen we tijdens het tussenkamp van de in de zomer van 1944 gehouden bondsstreekkampjes Spijkerboor I en II met een stel sjoccers naar één van de excursie-bedeavaartsoorden: het malaxisveentje aan de Noorderganssloot. Het resultaat van een dag peuteren in de veenprut bestond uit een 'uitgewalste' strook dwars door het veentje - de welwillende eigenaar vroeg alleen maar of we niet het hele geval plat wilden trappen! - en bijgaande tabel, die ik nog even toe zal lichten.

De eerste twee of drie opnamen stammen uit de overstromingszone. Floristisch is deze tegenover de rest gekenmerkt door koekoeksbloem, de bepaler van het voorjaarsaspect, kleine watereppe, die het zomeraspect bepaalt, oeverzegge, watermunt en pinksterbloem in de kruidlaag; puntmos, kantmos en fijn laddermos in de moslaag.

Opname 1 behoort eigenlijk nog een beetje tot het weiland. De bodem bestaat er nl. ten dele uit kluiten prut, een reliëf dat koeienpoten gevormd hebben. Typische plekje zijn dat voor de combinatie liggende vetmuur, zodevergeetmijnietje, melkkruid, knopige vetmuur, ronde rus, watterrus en thrincia. Op verscheidene plaatsen troffen we deze combinatie in Noord-Holland aan. Reeds in opname 2 beginnen soorten uit het nabijgelegen veenmosveld door te dringen: waternavel, rood viltmos en hakig veenmos. In opname 3 wordt deze tendentie nog versterkt door buidelmos *Sphagnum fimbriatum*, zonnedauw en malaxis!

Het eigenlijke *Sphagnetum* begint echter pas in opname 4. *Sphagnum plumosum* domineert daar; *Pohlia nutans* en het levermosje *Pallavicinia lyellii* completeren er de lijst van veenmosbegeleiders. De echte moerasplanten uit de overstromingszone ontbreken hier ten dele; enkele soorten houden het nog uit, ze brengen het echter niet meer tot bloeien. Ook riet vertoont hier een verminderde vitaliteit, het groeit veel ijler dan in de overige gedeelten. *Malaxis* groeit hier in massa! De pH vertoont in dit *Sphagnetum* de laagste waarden. Opmerkelijk is, dat we tussen *Sphagnum plumosum* in drie opnamen een lagere pH meten dan tussen *Sphagnum squarrosum*!

In opname 7 daalt de hoogte van de moslaag weer en de nadering van open water wordt merkbaar in het optreden van waterzuring, kattestaart, harig wilgeroosje, engelwortel en leverkruid. Hakig veenmos vormt in opname 8 een aparte zone. *Malaxis* treedt hier nog in een enkel exemplaar op, temidden van een merkwaardig dicht bladerdek van waternavel. Riet,

moeraswalstro en koekoeksbloem komen in de laatste opnamen weer sterker op de voorgrond. Als illustratie van de oecologische verwantschap tussen de overstromingszone en het buitenste gedeelte van de rietkraag, groeien in de laatste opnamen een stel soorten die alleen in het Sphagnetum ontbreken, dus aan weerszijden daarvan voorkomen. Het was jammer dat de laatste opname door bemaaiing en het opbaggeren van slootrommel enigszins beïnvloed was.

Concluderende kunnen we zeggen dat uit bovengenoemde voorkeur van verschillende planten uit veenmosvegetaties voor het midden van de kraag, uit de verminderde vitaliteit van riet, moeraswalstro en koekoeksbloem op die plaats, uit het ontbreken van sommige planten die langs het water en in de overstromingszone wel voorkomen en tenslotte uit de pH-cijfers blijkt, dat het midden van de kraag het zuurste is en het verst gevorderd in de successie. Dit alles wijst erop dat het buitenwater, dat natuurlijk in het gedeelte van opname 8 en 9 vrij gemakkelijk tot vlak onder de moslaag kan binnendringen, in de overstromingszone een nadelige invloed uitoefent op de vestiging van veenmossen en hun begeleiders. Het zou interessant zijn om na te gaan, welke chemische bestanddelen of welke ionenverhouding van het water het sterkst nadelig werken op de groei van veenmossen, malaxis en zonnedauw.

